

Onderwijs in Kaart 2018: Aansluiting arbeidsmarkt en onderwijs

mei 2018

1. Inleiding

Inhoud en doel thema-artikel

In dit thema-artikel wordt onderzocht of ontwikkelingen binnen de arbeidsmarkt aansluiten bij de ontwikkelingen in het onderwijs. Eerst bekijken we hoe de werkgelegenheid binnen de sector zorg & welzijn zich ontwikkelt. Daarna bekijken we per opleiding het arbeidsmarktperspectief. In het laatste hoofdstuk zetten we het aantal gediplomeerden vanuit de opleidingen in Noord-Brabant af tegen de prognoses op de arbeidsmarkt. Zo ontstaat een beeld van de mate waarin vraag en aanbod op elkaar aansluiten.

Dit artikel informeert werkgevers en andere stakeholders over de aansluiting tussen arbeidsmarkt en onderwijs. Zij kunnen dit gebruiken als input voor hun strategische opleidings- en personeelsplanning en bijvoorbeeld in regionale overlegtafels en projectgroepen.

Onderwijs in Kaart 2018

Dit thema-artikel is onderdeel van de Onderwijs in Kaart 2018. Deze Onderwijs in Kaart bestaat uit diverse thema-artikelen en een integrerende publicatie.

De thema-artikelen hebben betrekking op diverse onderwerpen gerelateerd aan onderwijs in zorg en welzijn. Zo besteden we onder meer aandacht aan studierendement en presenteren we de meest actuele cijfers met betrekking tot instromers, deelnemers, gediplomeerden van geselecteerde mbo- en hbo-opleidingen voor zorg en welzijn in Noord-Brabant. Deze thema-artikelen worden gedurende het jaar gepubliceerd op het online arbeidsmarktdashboard Arbeidsmarkt in Beeld (transvorm.arbeidsmarktinbeeld.nl). Op dit dashboard zijn ook actuele, aanvullende onderwijscijfers te vinden.

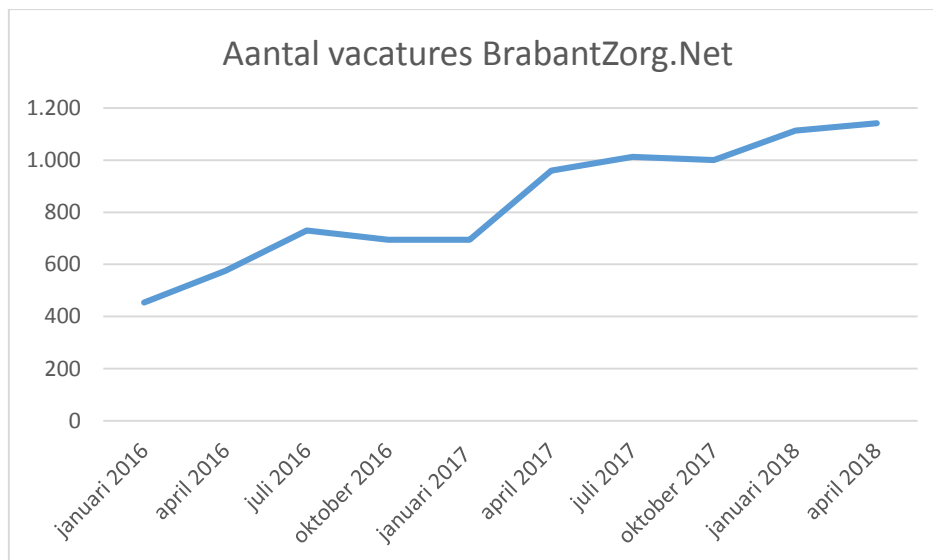
In het voorjaar van 2018 verschijnt de integrerende publicatie Onderwijs in Kaart, waarin bevindingen uit een selectie van deze thema-artikelen aan bod komt. Bovendien reflecteren we in deze publicatie op de bevindingen uit de thema-artikelen.

2. Ontwikkelingen werkgelegenheid

Tot 2012 groeide de werkgelegenheid in de sector onafgebroken. Daaraan kwam een abrupt einde met de transitie in zorg, welzijn en het sociaal domein en de daarmee samenhangende bezuinigingen. In de periode 2012-2016 kromp het aantal banen met 5%.¹ Vanaf 2015 zien we de arbeidsmarkt veranderen. In eerste instantie stijgt het aantal vacatures sterk. Het arbeidsmarktbeeld is gedifferentieerd, met grote verschillen tussen branches en niveaus; overschotten en tekorten komen gelijktijdig voor. Eind 2016 ontstaan op de arbeidsmarkt van zorg en welzijn vooral tekorten.²

Eerder aangekondigde bezuinigingsmaatregelen worden verzacht of teruggetrokken en in 2017 komen er structurele middelen beschikbaar om de kwaliteit van de verpleeghuiszorg te verbeteren. Dit betekent een enorme impuls voor de werkgelegenheid. Het UWV rapporteert in 2017 weer een banengroei in de zorg, voor het eerst sinds 2012. Voor 2018 verwacht het UWV een verdere groei van rond de 1,5% en een totaal van 1,1 miljoen werknemersbanen.³

De banengroei zien we ook terug in de ontwikkeling van het aantal openstaande vacatures op BrabantZorg.Net. Het aantal vacatures is gestegen van 454 in januari 2016 naar 1.142 in april 2018.

Tabel 1; Vacatures op Brabantzorg.Net. Bij Transvorm aangesloten zorg- en welzijnsorganisaties kunnen hier hun vacatures plaatsen.

Het UWV verwacht dat de aantrekkelijke werkgelegenheid in 2018 leidt tot 120.000-130.000 vacatures bij zorgorganisaties. Dit heeft tot gevolg dat steeds meer werkgevers kampen met moeilijk vervulbare vacatures. Het aandeel werkgevers met moeilijk vervulbare vacatures lag medio 2017 op 51%, oplopend tot ongeveer 80% in de branches ziekenhuizen, VVT en GGZ.⁴

¹ Factsheet Zorg, UWV, 12 maart 2018

² Transvorm Arbeidsmarkt in Kaart november 2017

³ zie 1

⁴ zie 1

In de provincie Noord-Brabant heeft Tansvorm dit probleem al in een vroeg stadium ingezien en de noodklok geluid. Samen met de aangesloten zorg- en welzijnsorganisaties en onderwijsorganisaties is vervolgens het actieprogramma Zonder Zorg 2020 ontwikkeld. De werkwijze in Noord-Brabant heeft als voorbeeld gediend voor de ontwikkeling in andere regio's en bij de ontwikkeling van het landelijk beleid. Op 14 maart jl. lanceerde het ministerie van VWS, in samenwerking met het ministerie van OCW, het actieprogramma Werken in de Zorg. Met dit actieprogramma willen de ministeries de personele tekorten oplossen of in ieder geval zo veel mogelijk beperken.

3. Het arbeidsmarktperspectief; de prognoses

Zoals uit paragraaf 2 blijkt, stijgt de werkgelegenheid sterk. Daarnaast zijn er veel moeilijk vervulbare vacatures en oplopende personele tekorten. Over het algemeen kunnen we dus stellen dat de vooruitzichten op de arbeidsmarkt van zorg en welzijn gunstig zijn voor werkzoekenden, zie ook tabel 1. Ook kunnen we stellen dat de kansen op de arbeidsmarkt stijgen naarmate het opleidingsniveau stijgt.⁵

Tussen de branches bestaan wel verschillen, bijvoorbeeld als gevolg van de verschuivingen tussen eerste- en tweedelijnszorg. En hoewel er stevig geïnvesteerd wordt in met name de ouderenzorg, staat beheersing van zorgkosten ook nog altijd centraal. Bijvoorbeeld binnen het hoofdlijnakoorden voor medisch-specialistische zorg, de GGZ, huisartsenzorg en wijkverpleging.⁶

Hoewel de vooruitzichten dus goed zijn, is het niet gemakkelijk goede prognoses te maken. We onderschrijven het belang van prognoses, maar sluiten ons aan bij de Inspectie van het Onderwijs als zij zegt dat vrijwel alle bestuurders worstelen met de betrouwbaarheid van prognoses: 'De praktijk is weerbarstig: veranderingen op de arbeidsmarkt als gevolg van beleid, veranderende economische omstandigheden of technologisering maken het moeilijk om goede prognoses te maken.'⁷

Veranderingen op de arbeidsmarkt als gevolg van veranderend beleid is een fenomeen dat sterkt speelt binnen onze sector; dat is in afgelopen jaren duidelijk gebleken. Volgens Andries de Grip, hoogleraar aan de Maastricht University en directeur van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), moet de overheid bij het maken van zorgbeleid meer rekening houden met de effecten ervan op de arbeidsmarkt. De grote afhankelijkheid van overheidsbeleid maken de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt lastig te voorspellen en de werkgelegenheidsontwikkeling in de zorg blijkt in de praktijk af te hangen van politieke keuzes.⁸

3.1. Prognoses per opleiding

De vraag: 'Hoeveel studenten, op welke opleiding en op welk niveau moeten we opleiden om te kunnen voldoen aan de toekomstige vraag naar personeel?' is dus helaas niet gemakkelijk te beantwoorden. In deze rapportage beperken we ons daarom tot voorzichtige prognoses die we baseren op diverse bronnen. We gebruiken gegevens uit het Landelijk Onderzoeksprogramma Zorg & Welzijn (AZWinfo)⁹, het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA)¹⁰, het UWV¹¹, de Keuzegidsen Mbo, Hbo, Masters¹². Hiervan vindt u een kort overzicht vindt u in bijlage 1. Daarnaast nemen we ook ontwikkelingen mee zoals

⁵ De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2022, ROA, oktober 2017

⁶ zie 1

⁷ Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs, Inspectie van het Onderwijs, april 2017

⁸ <https://www.skipr.nl/actueel/id33700-breng-arbeidsmarkteffect-in-kaart-bij-politieke-keuzes-over-zorg.html> d.d. 23.03.2018

⁹ <https://www.azwinfo.nl/>

¹⁰ http://roa.sbe.maastrichtuniversity.nl/roanew/wp-content/uploads/2018/01/ROA_R_2017_10.pdf

¹¹ <https://www.uwv.nl/overuwv/kennis-cijfers-en-onderzoek/index.aspx>

¹² <https://keuzegids.nl/>

beschreven in de Arbeidsmarktagenda 2013¹³ en het Actieprogramma Werken in de Zorg¹⁴. En uiteraard nemen we onze eigen inzichten mee, zoals bijvoorbeeld opgedaan in gesprekken met werkgevers en andere stakeholders op de arbeidsmarkt.

We beperken ons hier tot de selectie van opleidingen zoals gehanteerd in de rapportage Onderwijs in Kaart 2018.¹⁵

Onderstaande tabel geeft een algemene prognose per opleiding *vanuit het oogpunt van de toekomstige werknemers (werkzoekenden en studenten)*. Krijgen zij makkelijk een baan?

Overzicht prognose per opleiding				
Prognose	Matig	Redelijk	Goed	Zeer goed
	Zorghulp (1)	Helpende (2)	Verzorgende (3)	Verpleegkundige (4)
	Maatschappelijke Zorg (3)	Maatschappelijke Zorg (4)	Doktersassistent (4)	Verpleegkunde (bachelor)
	Pedagogisch Werk (3)	Social Work (bachelor)	Pedagogisch Werk (4)	
	Sociaal Werk (4)		Advanced Nursing Practice (master)	
	Pedagogiek (bachelor)			
	Toegepaste Psychologie (bachelor)			
	Pedagogiek (master)			

Tabel 2. Prognose per opleiding

Gekeken naar de afzonderlijke opleidingen is het echter een genuanceerd verhaal. Er zijn bijvoorbeeld verschillen in de inzet per branche en verschillen binnen de opleidingen die verschillende uitstroomrichtingen kennen. Daarom lichten we de diverse opleidingen afzonderlijk toe.

Zorghulp (1)

Het arbeidsmarktperspectief op dit niveau is **slecht tot matig**. Gezien de toenemende vraag naar hogere kwalificatieniveaus is hierin geen verandering te verwachten. Werkzaamheden op dit niveau worden bovendien bedreigd door substitutie vanuit vrijwilligerswerk, mantelzorg e.d.

Helpende Zorg & Welzijn (2)

In afgelopen jaren was het arbeidsmarktperspectief voor helpenden slecht. Tijdens de bezuinigingen is veel werkgelegenheid op dit niveau verdwenen en was de vraag naar helpenden nihil. De vraag stijgt de laatste jaren wel maar niet in dezelfde mate als de algehele vraag naar personeel omdat de vraag naar personeel verschuift naar een hoger kwalificatieniveau. Toch kan de vraag verder toenemen. Uit het oogpunt van

¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/07/12/arbeidsmarktagenda-2023>

¹⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/jaarplannen/2018/03/14/actieprogramma-werken-in-de-zorg>

¹⁵ Zie bijlage 2 voor het overzicht van geselecteerde opleidingen

kostenbeheersing is de inzet van lager opgeleid personeel gunstig, of misschien zelfs noodzakelijk. Ook is er een groot tekort aan verzorgenden. Dit kan (eventueel in combinatie met taakherschikking) leiden tot een toenemende vraag naar helpenden. Zeker gezien de opdracht vanuit het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg. Voor de implementatie van dit kwaliteitskader zijn extra middelen beschikbaar gesteld die voor het overgrote deel aangewend moeten worden voor extra personeel. Daarom stellen we het arbeidsmarktperspectief op **redelijk**.

Verzorgende IG (3)

Het arbeidsmarktperspectief voor verzorgenden is al jarenlang goed, zelfs in tijden van personele bezuinigingen. De vacature 'Verzorgende' is ook al jarenlang de meest geplaatste vacature op de vacaturebank van BrabantZorg.Net. Ook voor komende jaren staan de seinen op groen dankzij de stijgende vraag naar zorg en de uitwerking van het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg (zie prognose Helpende Z&W). Het arbeidsmarktperspectief voor Verzorgende IG (3) is dus **goed**.

Verpleegkundige (4)

Het arbeidsmarktperspectief voor mbo-verpleegkundigen is **zeer goed**, zowel op korte als op langere termijn. Net als bij verzorgenden neemt de vraag naar verpleegkundigen toe door de uitwerking van het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg. Maar niet alleen in de verpleeghuiszorg is de vraag naar verpleegkundigen groot, ook in de andere branches is de vraag groter dan het aanbod. Veel signalen wijzen erop dat het aantal moeilijk vervulbare vacatures voor deze functie zal groeien.

Doktersassistent (4)

Het arbeidsmarktperspectief voor doktersassistenten is **goed**; er zijn voldoende kansen op werk. Door de vergrijzing en de ontwikkelingen in de gezondheidszorg en het sociaal domein doen steeds meer mensen een beroep op de huisarts. Daarmee neemt de vraag naar doktersassistenten toe.

Maatschappelijke Zorg (3)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Maatschappelijke Zorg niveau 3 is **matig**. De vraag naar personeel is kleiner dan het aanbod. Gezien de toenemende complexiteit van de gehandicaptenzorg en de GGZ en de daarmee samenhangende vraag naar hoger opgeleid personeel lijkt de kans op werk ook op termijn niet toe te nemen.

Maatschappelijke Zorg (4)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Maatschappelijke Zorg niveau 4 is **redelijk**. In de gehandicaptenzorg en de GGZ is steeds vaker sprake van meervoudige, complexe problematiek. Daardoor neemt de vraag naar hoger opgeleid personeel toe, wat gunstig is voor de opleidingen Maatschappelijke Zorg op niveau 4. Het lijkt echter ook te gaan om een vraag naar gespecialiseerd personeel, dat voldoet aan de juiste kwaliteitseisen. Dat maakt de toekomst van de brede opleiding Maatschappelijke Zorg lastig te voorspellen.

Pedagogisch Werk (3)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Pedagogisch Werk niveau 3 is **matig**. In de kinderopvang neemt de vraag naar personeel toe. Aan het personeeloverschot is een einde gekomen. Wel hebben werkgevers in de kinderopvang te maken met een nieuwe, hogere kwaliteitseisen (onder andere door wetgeving) en ze zoeken daarom naar personeel

op een hoger niveau. Dit is ongunstig voor de kans op werk voor afgestudeerden met een opleiding op niveau 3.

Pedagogisch Werk (4)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Pedagogisch Werk niveau 4 is **goed**. In de kinderopvang neemt de vraag naar personeel toe. Aan het personeeloverschot is een einde gekomen. Werkgevers in de kinderopvang hebben te maken met nieuwe, hogere kwaliteitseisen, wat gunstig is voor de kans op werk met een opleiding op niveau 4. Ook werkgevers in de jeugdzorg zitten verlegen om personeel, al lijken zij vanwege de toenemende complexiteit van het werk vooral op zoek naar gespecialiseerd personeel.

Sociaal Werk (4)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Sociaal Werk is **matig**. Het maatschappelijk domein is in ontwikkeling: het wordt steeds belangrijker dat mensen zelfredzaam zijn, zo lang mogelijk thuis wonen en kunnen participeren in de samenleving. Er is dus een toenemende vraag naar brede functies op het raakvlak van zorg, begeleiding en dienstverlening. De opleidingen Sociaal Werk lijken hiervan nog weinig te profiteren. Dat wordt vooral veroorzaakt door de diversiteit en complexiteit van de doelgroepen, wat vraagt deskundigheid op een hoger kwalificatieniveau.

Verpleegkunde (bachelor)

Het arbeidsmarktperspectief voor hbo-verpleegkundigen is **zeer goed**, zowel op korte als op langere termijn. Er is zowel een hoge uitbreidingsvraag als een hoge vervangingsvraag. De instroom van gediplomeerden blijft achter bij deze vraag. Hbo-verpleegkundigen zijn gewild in alle branches en het aanbod vacatures is groter dan het aanbod aan personeel.

Advanced Nursing Practice (master)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Advanced Nursing Practice is **goed**. Gespecialiseerde verpleegkundigen, waaronder de Nurse Practitioner, bezetten steevast een hoge plaats in overzichten van krapteberoepen of moeilijk vervulbare functies. Het goede perspectief wordt onder andere veroorzaakt door taakverschuiving en functiedifferentiatie in verband met het tekort aan artsen. Het aantal deelnemers aan de opleiding stijgt sinds een aantal jaren, maar blijft nog altijd achter bij de ramingen. Een gunstige ontwikkeling voor gediplomeerde schoolverlaters of werkzoekenden.

Pedagogiek (bachelor)

Het arbeidsmarktperspectief voor de bachelor Pedagogiek is **matig**. De vraag naar hoger opgeleid personeel enagogisch opgeleiden stijgt, onder meer in de gehandicaptenzorg en de jeugdzorg. Ook in de kinderopvang stijgt de vraag naar hoger opgeleiden, als gevolg van de verhoogde kwaliteitseisen. Dit zou gunstig moeten zijn voor afgestudeerden van de bachelor Pedagogiek, maar opvallend genoeg blijft het arbeidsmarktperspectief van deze opleiding achter in vergelijking met de pedagogische opleidingen op niveau 4. Het aanbod van banen op bachelorniveau is kleiner dan het aantal gediplomeerden.

Social Work (bachelor)

Het arbeidsmarktperspectief voor de opleiding Social Work is **redelijk**. Het maatschappelijk domein is in ontwikkeling; het wordt steeds belangrijker dat mensen zelfredzaam zijn, zo lang mogelijk thuis wonen en kunnen participeren in de samenleving. Er is dus een toenemende vraag naar brede functies op het raakvlak van zorg, begeleiding en dienstverlening. De

diversiteit en complexiteit van de doelgroepen vraagt deskundigheid op een hoger kwalificatieniveau. Dit is gunstig voor de bacheloropleiding Social Work.

Toegepaste Psychologie (bachelor)

Het arbeidsmarktperspectief voor de bachelor Toegepaste Psychologie is **matig**. De mogelijkheden na het volgen van deze opleiding zijn breed. Dat lijkt gunstig, maar is ook een zwakte. Op veel terreinen hebben afgestudeerden concurrentie van specialistisch opgeleide professionals. Betaald werk op het juiste niveau ligt niet voor het oprapen.

Pedagogiek (master)

Het arbeidsmarktperspectief voor de master Pedagogiek is **matig**. De veranderingen in het sociale domein, de toenemende complexiteit van werkvelden als jeugdzorg, GGZ en gehandicaptenzorg en de hogere kwaliteitseisen in de kinderopvang vragen om professionals die aan de eisen voldoen en deze ontwikkelingen kunnen vormgeven. Dit verhoogt het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden aan de master Pedagogiek, maar het aanbod van banen op dit niveau blijft beperkt.

4. Onderwijsontwikkelingen versus prognoses

Als we het aantal gediplomeerden vanuit de opleidingen in Noord-Brabant (de potentiële instroom op de arbeidsmarkt)¹⁶ afzetten tegen de prognoses op de arbeidsmarkt (nationaal en op middellange termijn) ontstaat een beeld van de mate waarin deze ontwikkelingen op elkaar aansluiten. Zie tabel 3.

	Matige prognose	Redelijke prognose	Goede prognose	Zeer goede prognose
Uitstroom gediplomeerden stijgt	- Pedagogiek (bachelor)		- Verzorgende (3)	- Verpleegkundige (4) - Verpleegkunde (bachelor)
Uitstroom gediplomeerden blijft om en nabij gelijk		- Maatschappelijke Zorg (4)		
Uitstroom gediplomeerden daalt	- Zorghulp (1) - Maatschappelijke Zorg (3) - Pedagogisch Werk (3) - Sociaal Werk (4) - Toegepaste Psychologie (bachelor) - Pedagogiek (master)	- Helpende Z&W (2) - Social Work (bachelor)	- Doktersassistent (4) - Pedagogisch Werk (4)	

Tabel 3: Overzicht ontwikkeling uitstroom gediplomeerden (mbo: periode 2013-2017, hbo: periode 2012-2016) versus arbeidsmarktprognose per opleiding. Bronnen: AZW, DUO, Prismant, ROA, UWV, Studiegids.

Opmerking: voor de master Advanced Nursing Practice zijn onvoldoende gegevens rondom uitstroom gediplomeerden beschikbaar.

Legenda kleuren

Rood; ongunstige ontwikkeling

Geel; neutrale ontwikkeling

Groen; gunstige ontwikkeling

Bovenstaande tabel geeft in grote lijnen inzicht in gewenste en ongewenste ontwikkelingen. Net als bij de prognoses in paragraaf 3 is het beeld genuanceerder als we inzoomen op de afzonderlijke opleidingen. Hieronder koppelen we per opleiding de arbeidsmarktprognose aan de ontwikkeling van het aantal instromers, deelnemers en gediplomeerden. Hiermee geven we inzicht in de aansluiting van de arbeidsmarkt en het onderwijs. Waar nodig geven we oplossingsrichtingen aan vanuit het oogpunt van de werkgevers in zorg en welzijn.

Zorghulp (1)

De arbeidsmarktprognose is matig. Sinds 2016 is het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) nihil en er zijn geen deelnemers meer aan de opleidingen. De ontwikkelingen van de opleiding sluiten goed aan bij de ontwikkelingen van de arbeidsmarkt.

Helpende Zorg en Welzijn (2)

De arbeidsmarktprognose is redelijk. De instroom in de opleiding Helpende Zorg en Welzijn daalde van 2013 tot 2015, maar stijgt sindsdien weer. Het aantal deelnemers en de gediplomeerden (potentiële uitstroom op de arbeidsmarkt) zijn sterk gedaald in de periode 2013-2016 en bleef in het laatste jaar (2016-2017) op dat niveau. Tijdens de periode van bezuinigingen is veel werkgelegenheid op niveau 2 verloren gegaan. De verminderde uitstroom uit de opleiding past daarbij. Een verdere daling van het aantal deelnemers aan

¹⁶ Zoals gerapporteerd in de themapublicatie 'Instroom, deelnemers & gediplomeerden'

deze opleiding lijkt ongewenst. Misschien kan zelfs worden ingezet op een verdere stijging van de instroom? Vanuit het oogpunt van kostenbeheersing kan de inzet van lager opgeleid personeel voordelig zijn, of misschien zelfs noodzakelijk. Ook kan de inzet van helpenden bijdragen aan het oplossen van het oplopende tekort aan verzorgenden. Werkgevers kunnen hierbij gebruikmaken van instrumenten als jobcarving, taakherschikking of opscholing. Diverse werkgevers bieden deze mogelijkheid al aan in maatwerktrajecten, certificaatprogramma's en dergelijke.

Verzorgende (3)

De arbeidsmarktprognose is goed. Zowel het aantal instromers als het aantal deelnemers daalt sterk sinds 2013 (respectievelijk -21% en -18%). Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) is over de periode 2013-2017 fors gestegen (18%) maar deze stijging werd vooral gerealiseerd in de periode 2013-2015. Sinds 2015 daalt de uitstroom van gediplomeerden weer. Voor de werkgevers zijn dit ongunstige ontwikkelingen; er zijn veel open vacatures en gezien de opdracht vanuit het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg zal het aantal vacatures hoog blijven. Opvallend is dat aantal deelnemers aan de opleiding Verzorgende in Noord-Brabant daalt, terwijl dit aantal landelijk stijgt. Ook is het opvallend dat de afname van het aantal instromers en deelnemers vooral veroorzaakt wordt door de afname van BBL-deelnemers. Het lijkt erop dat werkgevers in de periode van bezuinigingen hun BBL-opleidingscapaciteit hebben afgebouwd. Inzetten op extra instroom in de opleiding is noodzakelijk, met daarbij vooral aandacht voor het terug op peil brengen van de BBL-opleidingscapaciteit.

Verpleegkundige (4)

De arbeidsmarktprognose is zeer goed. Zowel het aantal instromers als aantal deelnemers stijgt sinds 2013 (9% en 7%). Ook het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) stijgt sterk sinds 2013 (29%). Het afgelopen jaar bedroeg deze stijging zelfs 16%. Dit zijn gunstige ontwikkelingen maar de vraag is of de stijging hoog genoeg is om de toenemende vraag naar verpleegkundigen te beantwoorden? Uit de arbeidsmarktonderzoeken blijkt van niet, daarin wordt uitgegaan van een structureel tekort. Het is dus zaak dat de groei van het aantal deelnemers minimaal op peil blijft en liever nog gaat stijgen. Opvallend is ook dat de groei van aantal instromers en deelnemers in Noord-Brabant achterblijft bij de groei in Nederland. Wellicht zit er dus ruimte voor extra groei in onze provincie? Duidelijk is dat alle werkgevers alle zeilen moeten bijzetten om de instroom in deze opleiding op peil te houden. Acties zijn nodig op zowel korte als langere termijn. Daarbij blijkt uit onderzoek¹⁷ dat twee derde van de mbo-studenten een baan in het ziekenhuis ambieert. Dat vraagt extra inspanningen van de andere werkelden om verpleegkundigen aan zich te binden. Waarbij de ouderenzorg óók nog kampt met een uitbreidingsvraag als gevolg het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg.

Doktersassistent (4)

De arbeidsmarktprognose is goed. De instroom in de opleiding Doktersassistent daalt sterk sinds 2013 (-23%). Het aantal deelnemers daalt sindsdien licht (8%). Ook het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) daalt licht sinds 2013 (6%). Opvallend is dat het aantal instromers en deelnemers vooral daalt in de BBL-opleiding. Ook is opvallend dat de daling van het aantal instromers en gediplomeerden in Noord-Brabant groter is dan in Nederland. Voor de werkgevers zijn dit ongunstige ontwikkelingen. Zeker

¹⁷ Motieven voor werken in de branche ziekenhuizen, CAOP, februari 2018

gezien het feit dat de rol van de huisartsen in het sociale domein toeneemt. De vraag naar doktersassistenten neemt daarmee ook toe. De daling van het aantal deelnemers in de opleiding wordt voor een deel veroorzaakt door een tekort aan stageplaatsen. De arbeidsmarktproblematiek rondom de doktersassistente is onderdeel van de arbeidsmarktproblematiek in de eerstelijnszorg als geheel. Stichting Sociaal Fonds Huisartsenzorg (SSFH), de Landelijke Huisartsen Vereniging (LHV), InEen en RegioPlus werken aan een gezamenlijk aanpak van arbeidsmarktproblematiek in de eerstelijnszorg op regionaal niveau.¹⁸ Transvorm is betrokken bij de Brabantse acties op dit gebied, onder andere middels participatie in een pilot arbeidsmarktonderzoek huisartsenzorg, knelpunten beter in beeld worden gebracht. De aandacht ligt daarbij met name op ondersteunende functies in de huisartsenzorg, zoals de doktersassistente.

Maatschappelijke Zorg (3)

De arbeidsmarktprognose is matig. Bij deze opleiding zijn sinds 2013 zowel het aantal instromers, deelnemers en het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) fors gedaald (respectievelijk 56%, 58% en 55%). Gezien de matige arbeidsmarktprognose van deze opleiding levert deze daling geen problemen op. Gezien de personele tekorten is het echter ongewenst om dit arbeidsmarktpotentieel onbenut te laten. Opscholing naar Maatschappelijke Zorg niveau 4 zal leiden tot een betere aansluiting op de arbeidsmarkt. Daarnaast zijn gediplomeerden van deze opleiding vrij breed opgeleid. Werkgevers kunnen dus ook denken aan jobcarving of maatwerktrajecten richting een zorgfunctie op niveau 3 of 4.

Maatschappelijke Zorg (4)

De arbeidsmarktprognose is redelijk. Het aantal instromers en deelnemers daalt licht sinds 2013 (beide ongeveer 5%). Opvallend in laatste jaar is dat het aantal deelnemers in Brabant daalt, terwijl dit Nederland-breed stijgt. Ook opvallend is een stijging in BOL-deelnemers en een daling in BBL-deelnemers. Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) groeide naar een hoogtepunt in 2015, maar krimpt sindsdien en is vergeleken met 2013 nagenoeg stabiel. Ook zien we bij de gediplomeerden verschillen tussen BOL- en BBL- opleidingen. Het aantal BOL-gediplomeerden is sinds 2013 fors gestegen (45%), maar het aantal BBL-gediplomeerden is fors gedaald (41%). Het lijkt erop dat werkgevers in de periode van bezuinigingen hun BBL-opleidingscapaciteit hebben afgebouwd. De arbeidsmarktprognose van deze opleiding is redelijk, dus de daling van instroom en deelnemers levert weinig directe problemen op. Maar ook hier kunnen we stellen dat het ongewenst is om dit arbeidsmarktpotentieel onbenut te laten. Een opleidingen op niveau 4 biedt op zich goede perspectieven en gezien het vrij brede karakter van de opleiding kunnen jobcarving of korte maatwerktrajecten mogelijkheden bieden. Ook kan gedacht worden aan opscholing richting hbo-niveau. De Gehandicaptenzorg heeft bijvoorbeeld in toenemende mate behoefte aan gespecialiseerd personeel dat kan omgaan met de groeiende complexiteit van de zorg.

Pedagogisch Werk (3)

De arbeidsmarktprognose is matig. Het aantal instromers in de opleiding is in 2017 nagenoeg gelijk aan 2013, maar kende een dip in 2015 en 2016. Het aantal deelnemers is

¹⁸ https://www.ssfh.nl/nieuws/nieuws-item/?tx_news_pi1%5Bnews%5D=130&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=b7ad64e5ed28ac56153913215a2eb4e7

fors gedaald in de periode 2013-2017 (35%), maar was het afgelopen jaar stabiel. Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) kent een gestage forse daling sinds 2013 (64%). Gezien de matige arbeidsmarktprognose levert deze ontwikkeling geen problemen op. Maar net als bij andere opleidingen kunnen we stellen dat het ongewenst is om dit arbeidsmarktpotentieel onbenut te laten. Een opleiding op niveau 4 biedt betere perspectieven; mogelijkheden voor doorscholing moeten worden onderzocht en waar mogelijk worden aangeboden. Ook de mogelijkheden voor jobcarving of maatwerktrajecten richting zorgfuncties kunnen onderzocht worden.

Pedagogisch Werk (4)

De arbeidsmarktprognose is goed. Het aantal deelnemers aan de opleiding Pedagogisch Werk is gestegen sinds 2013 (18%), maar was afgelopen jaar nagenoeg stabiel. Opvallend is dat landelijk de stijging het afgelopen jaar juist fors doorzette (20%). Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) is wisselend sinds 2013. Vergelijken met 2013 is er een daling (10%), maar het afgelopen jaar was er juist sprake van een stijging (17,5%). De arbeidsmarktprognose is goed en de stijging van het aantal deelnemers past daarbij. De stabilisatie in afgelopen jaar is echter ongewenst; het is goed als werkgevers blijven investeren in deze opleiding. Waarschijnlijk is het potentieel daarvoor aanwezig. De groei van het aantal deelnemers bleef in Noord-Brabant het afgelopen jaar immers fors achter bij de landelijke groei.

Sociaal Werk (4)

De arbeidsmarktprognose is matig. Het aantal instromers aan deze opleiding is sterk gestegen sinds 2013 (57%). Daarmee is ook het aantal deelnemers gestaag gestegen sinds 2013 (16%). Opvallend is dat de stijging in Brabant afgelopen jaar veel groter was dan gemiddeld in Nederland. Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) daalt sinds 2015. Gezien de matige arbeidsmarktprognose kan de stijging van het aantal deelnemers knelpunten opleveren. De kans bestaat dat arbeidspotentieel onbenut blijft, wat gezien de tekorten op de arbeidsmarkt ongewenst is. Mogelijkheden voor jobcarving of korte maatwerktrajecten moeten onderzocht worden. Ook kan gedacht worden aan opscholing richting hbo-niveau. Het maatschappelijk domein is immers in ontwikkeling, het wordt steeds belangrijker dat mensen zelfredzaam blijven en zo lang mogelijk thuis blijven wonen en kunnen participeren in de samenleving. Er is een toenemende vraag naar brede functies op het raakvlak van zorg, begeleiding en dienstverlening. Maar het aantal werkgevers met wervingsproblemen neemt toe. Er is behoefte aan mensen die kunnen werken met complexe problematiek en hulpvragers kunnen ondersteunen bij het zelf oplossen van problemen. Competenties en kwalificaties op een hoger niveau lijken hierbij noodzakelijk.

Verpleegkunde (bachelor)

De arbeidsmarktprognose is zeer goed. Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) is in de periode 2012-2016 meer dan verdubbeld (110%). Dat is een gunstige ontwikkeling, gezien de grote vraag naar verpleegkundigen op dit niveau. Het is zaak deze uitstroom op peil te houden. Het dalende aantal instromers in de opleiding (-17% sinds 2013) is daarom zorgwekkend. Opmerkelijk blijft dat veel hogescholen een numerus fixus voor de opleiding hanteren (in Brabant Avans Hogeschool), ondanks het zeer goede arbeidsmarktperspectief. Dit is een ongewenste situatie. Gezien de toenemende vraag naar hoger opgeleide verpleegkundigen binnen alle werkvelden en de extra opdracht die

voortvloeit uit het Kwaliteitskader Verpleeghuiszorg kunnen we stellen dat de uitstroom uit de opleiding onvoldoende zal zijn om aan de vraag te voldoen.

Werkgevers zullen veel moeite moeten doen om uitstromende gediplomeerde te boeien en te binden. Dat lijkt met name een probleem binnen de ouderenzorg. Uit onderzoek van het NIVEL blijkt immers dat werken in de ouderenzorg een slecht imago heeft bij hbo-opgeleide verpleegkundigen. Ruim de helft van alle hbo-verpleegkundigen vindt werken in deze sector onaantrekkelijk. Onder meer de personele bezetting en het salaris zijn voor hen redenen niet voor de intramurale ouderenzorg te kiezen.¹⁹ Er liggen voor werkgevers dus fikse uitdagingen, waarbij het aanbieden van voldoende en kwalitatief hoogwaardige opleidingsplaatsen een cruciale rol lijkt te spelen. Ook moeten er manieren worden gevonden om studenten hbo-verpleegkunde te verleiden tot het maken van een andere keuze dan voor de ziekenhuiszorg.

Advanced Nursing Practice (master)

De arbeidsmarktprognose is goed. Het aantal instromers in de opleiding is gestegen sinds 2013 (26%). Het aantal deelnemers is in 2017 nagenoeg gelijk aan het aantal in 2013. Gedurende de periode 2013-2016 zien we echter een gestage afname van het aantal deelnemers, tot een dieptepunt in 2016. Het afgelopen jaar steeg het aantal deelnemers juist sterk. Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) liet gedurende de periode 2012-2016 een sterke schommeling zien, maar is in 2016 exact even hoog als in 2012. Gezien de goede arbeidsmarktprognose is het zaak om de stijgende lijn in het aantal deelnemers voort te zetten.

Pedagogiek (bachelor)

De arbeidsmarktprognose is matig. Het aantal instromers in de opleiding is licht gedaald sinds 2013 (-4%). Het aantal deelnemers is licht gestegen (11%). Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) is in de periode 2012-2016 gestegen (18%). De dalende instroom in de opleiding past bij de matige prognose. Toch is de daling maar licht en is het aantal instromers en gediplomeerden juist gestegen. In komende jaren zullen dus nog veel gediplomeerden uitstromen uit de opleiding, terwijl het arbeidsmarktperspectief matig is. Wellicht kunnen deze mensen een oplossing vormen voor de tekorten in andere functies. Jobcarving en maatwerktrajecten zijn essentieel op dit arbeidspotentieel te benutten.

Social Work (bachelor)

De arbeidsmarktprognose is redelijk. Het aantal instromers in de opleiding is sterk gedaald sinds 2013 (-31%). Ook het aantal deelnemers daalde sterk (-17%). Het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) is in de periode 2012-2016 licht gedaald (-6,5%), maar liet in het laatste jaar sterkere daling zien (-11%). Gezien de redelijke prognose voor deze opleiding zijn deze dalingen ongewenst. Er moet dus worden ingezet op minimaal gelijk houden van het aantal deelnemers. De instroom moet daarom in de komende jaren stijgen. Er blijkt immers een grote behoefte aan mensen die kunnen werken met verschillende doelgroepen met complexe problematiek en die hulpvragers kunnen ondersteunen bij het zelf oplossen van problemen. De deelnemers aan de opleiding Social Work kunnen deze behoefte vervullen. Gezien de verschillende manieren waarop hogescholen deze opleiding vormgeven is het voor werkgevers zaak goed na te gaan welke

¹⁹ De aantrekkelijkheid van de intramurale ouderenzorg voor de hbo-opgeleide verpleegkundige, Nivel, maart 2018

opleidingsvorm gediplomeerden hebben gevolgd. Zijn ze breed opgeleid of hebben ze juist gekozen voor een profiel of specialisatie. Wellicht is jobcarving of bijscholing noodzakelijk om gediplomeerden goed te laten aansluiten aan de eisen van een bepaalde functie.

Toegepaste Psychologie (bachelor)

De arbeidsmarktprognose is matig. Het aantal instromers in de opleiding is in 2017 nagenoeg gelijk aan 2013. Het aantal deelnemers is licht gestegen (6,5%), het aantal gediplomeerden (potentiële instroom op de arbeidsmarkt) is in de periode 2012-2016 juist licht gedaald (-8%). Gezien de matige prognose van de opleiding lijken de ontwikkelingen binnen de opleiding geen problemen op te leveren.

Pedagogiek (master)

De arbeidsmarktprognose is matig. Zowel het aantal instromers, deelnemers als gediplomeerden in deze opleiding is gedaald in afgelopen jaren. Momenteel heeft de opleiding nog maar 48 deelnemers. Het aantal gediplomeerden is in de periode 2012-2016 meer dan gehalveerd (van 48 naar 21). Gezien de matige prognose van deze opleiding zijn dit gunstige ontwikkelingen.

5. Afsluitend

Sinds 2013 zien we een enorme dynamiek op de arbeidsmarkt van zorg en welzijn. Het plaatsen van 'een stip op de horizon' helpt bij het ontwikkelen van beleid, strategische personeels- en opleidingsplanning. Prognoses zijn daarbij onmisbaar, maar het maken van goede prognoses is tegelijkertijd erg moeilijk. In de wetenschap dat het onmogelijk is om exacte voorspellingen te doen, hebben we ervoor gekozen om wel prognoses in het artikel op te nemen. Wel plaatsen we dus de nodige kanttekeningen bij de betrouwbaarheid daarvan.

Zoals uit hoofdstuk 2 blijkt is het op peil houden of verhogen van de instroom in opleidingen van het grootste belang om te voorkomen dat de personele tekorten op de arbeidsmarkt nog verder oplopen. Het is daarbij belangrijk om te investeren in de juiste opleidingen, die passen bij de toekomstige vraag op de arbeidsmarkt. Zoals blijkt uit tabel 1 is het aantal opleidingen met een (zeer) goed arbeidsmarktperspectief relatief klein, ondanks de huidige en voorspelde tekorten.

Het zijn vooral de zorgopleidingen vanaf niveau 3 die een (zeer) goed perspectief hebben. Investeren in deze opleidingen lijkt daarom een goede keuze voor zowel de korte als lange termijn. De instroom in opleidingen met een matig arbeidsmarktperspectief zou omlaag mogen, mits de totale instroom in de sector niet daalt. Het verleiden van potentiële instromers tot het maken van een keuze voor een opleiding met een goed perspectief lijkt daarbij de beste optie. Arbeidsmarktcommunicatie (van werkgevers, opleidingsinstututen, brancheorganisaties, overheid enz.) zal moeten worden afgestemd op deze bewegingen.

In de komende jaren zullen nog veel gediplomeerden uitstromen uit opleidingen met een matig arbeidsmarktperspectief. Gezien de arbeidsmarkttekorten is het een gemiste kans als gediplomeerde uitstromers niet in de sector werkzaam worden. Instrumenten als jobcarving en maatwerk in opleiden worden al benut, maar kunnen wellicht nog vaker worden ingezet om dit arbeidspotentieel wel te benutten.

Bovengenoemde acties kunnen echter niet de enige oplossingen zijn. Het is óók nodig om te kijken naar alternatieven: andere manieren van het organiseren van werk, het invoeren van een andere functiemix, taakherschikking, etc.

Bijlage 1

Prognoses in schema

	Studiegids	Studiegids	AZW Actueel 3	AZW Actueel 3	ROA arbeidsmarkt	UWV Factsheet Zorg	UWV tekortenberoep
	Korte termijn	Lange termijn	Veel vraag	Minder vraag			
Zorghulp (1)		Matig			nvt	gem. spanning	
Helpende (2)		Matig			matig	gem. spanning	ja
Verzorgende (3)	Goed	Matig	Fors tekort	Fors tekort	goed	tekort	ja
Verpleegkundige (4)	Goed	Goed	Fors tekort	Fors tekort	goed	zeer goede vooruitz.	
Doktersassistent (4)	Goed	Goed	Evenwicht	Overschot	matig	gemiddeld	
Maatschappelijke Zorg (3)	Matig	Slecht	Overschot	Overschot	matig		
Maatschappelijke Zorg (4)	Matig	Slecht	Tekort	Overschot	matig	krap	
Pedagogisch Werk (3)	Slecht	Slecht	Tekort	Tekort	matig	toenemende vraag	
Pedagogisch Werk (4)	Matig	Matig	Tekort	Tekort	matig	toenemende vraag	
Sociaal Werk (4)	Matig	Matig	Evenwicht	Evenwicht	matig	krap	
Verpleegkunde (bachelor)	Goed	Goed	Fors tekort	Fors tekort	goed	zeer goede vooruitz.	ja
Advanced Nursing Practice (master)					goed		ja
Pedagogiek (bachelor)	Redelijk	Redelijk	Overschot	Overschot	matig		
Social Work (bachelor)	Redelijk	Redelijk	Wisselend per regio	Wisselend per regio	matig		
Toegepaste Psychologie (bachelor)	Matig	Matig	nvt	nvt	matig		
Pedagogiek (master)			nvt	nvt	matig		

Bijlage 2

Selectie van opleidingen

Ten behoeve van de rapportage Onderwijs in Kaart 2018 is een selectie gemaakt van mbo- en hbo-opleidingen op het gebied van zorg en welzijn. De belangrijkste selectiecriteria zijn dat de opleidingen opleiden voor een functie in het primair proces die relevant is voor werkgevers aangesloten bij Transvorm. In onderstaande tabel staat een overzicht van de geselecteerde opleidingen. Voor de indeling naar opleidingsniveau is gebruikgemaakt van het Nederlands Kwalificatieraamwerk (NLFQ).

Mbo	
Indeling Onderwijs in Kaart (niveau NLFQ)	Kwalificatiennaam
Zorg	
Zorghulp/ Assistent Dienstverlening en Zorg (1)	Zorghulp
Helpende Zorg en Welzijn/Dienstverlening (2)	Helpende Zorg en Welzijn Dienstverlening
Verzorgende (3)	Verzorgende IG Verzorgende
Verpleegkundige (4)	Mbo-verpleegkundige Verpleegkundige
Doktersassistent (4)	Doktersassistent
Welzijn	
Maatschappelijke Zorg (3)	Begeleider Gehandicaptenzorg Begeleider specifieke doelgroepen Maatschappelijke Zorg Maatschappelijke Zorg (medewerker maatschappelijke zorg)
Maatschappelijke Zorg (4)	Agogisch medewerker GGZ Maatschappelijke Zorg (persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg) Maatschappelijke Zorg (persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen) Maatschappelijke Zorg

	Persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg Persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen Thuisbegeleider
Pedagogisch Werk (3)	Pedagogisch medewerker kinderopvang Pedagogisch Werk (pedagogisch medewerker 3 kinderopvang) Sociaal Dienstverlener (SD)
Pedagogisch Werk (4)	Gespecialiseerd pedagogisch medewerker Gespecialiseerd Pedagogisch medewerker 4 kinderopvang Pedagogisch werk Pedagogisch Werk (pedagogisch medewerker 4 jeugdzorg) Sociaal Pedagogisch Werker 4 (SPW 4)
Sociaal Werk (4)	Sociaal werk Sociaal-cultureel werker Sociaal-maatschappelijk dienstverlener

Hbo	
Indeling Onderwijs in Kaart (niveau NLFQ)	Kwalificatiennaam
Gezondheidszorg	
Verpleegkunde (bachelor, 6)	Verpleegkunde
Advanced Nursing Practice (master, 7)	Advanced Nursing Practice
Sociale Studies	
Pedagogiek (bachelor, 6)	Pedagogiek
Social Work (bachelor, 6)	Social Work
Toegepaste Psychologie (bachelor, 6)	Toegepaste Psychologie
Pedagogiek (master, 7)	Pedagogiek